

מבט על, גיליון 341, 7 בינוי 2012.

ההתקוממות בסוריה בראיית השיח הפנימי ברשתות החברתיות

מאת : אודי דקל ואורית פרלוב

רקע

מאז החלה ההתקוממות בסוריה, למעלה מ- 15,000 אזרחים סוריים נרצחו ולא ניתן לצפות כיצד ומתי יסתיימו האירועים. השיח הפנים סורי, כפי שעולה ברשתות החברתיות, מאופיין בתחושות הייאוש והמצוקה לאור המשך שליטתו של בשאר אסד והעתיד שאינו ברור. כ- 10% מאוכלוסיית סוריה משתמשים ברשתות החברתיות (טוויטר, פייסבוק, בלוגים ו- יוטיוב). רוב רובם של המשתמשים ברשתות הוא: חילוני, ליברלי, בעיקר מוסלמי-סוני. עם זאת, פעילים ברשתות גם כורדים ובכירי האופוזיציה הצבאית והפוליטית. בנוסף ניתן למצוא ברשתות מספר לא מבוטל של גולים סוריים (ביניהם גם עלאוויים). בחרנו להציג במסמך זה את המגמות הבולטות בשיח הסורי המתנהל ברשתות החברתיות.

הפיצול בקרב גורמי האופוזיציה הצבאית והפוליטית

ניכר חוסר שביעות רצון ותסכול רב בעקבות הפיצול והפילוג הבולטים בקרב האופוזיציה הצבאית והפוליטית. הפיצול מתבטא במאבקי כוח והשפעה, העדר מנהיג מוסכם על כל הזרמים, וחוסר הסכמה לגבי התכלית ומצב הסיום - כיצד תראה סוריה לאחר הפלת משטרו של בשאר אסד.

ה- FSA (Free Syrian Army) הוא האופוזיציה הצבאית, המבוססת על עריקי הצבא הסורי, שמטרתם לתפוס מאחזי שליטה בכוח ולספק מענה צבאי כנגד הפעלת הכוח מצד המשטר. הארגון נתמך בכסף ובאמל"ח על ידי תורכיה, קטר וסעודיה. למרות שתקופה ארוכה זכה ה-FSA לגיבוי מלא מצד המהפכנים הסוריים, ניתן לזהות ברשתות לאחרונה, ביקורת על כך שהארגון עסוק במאבקי פיקוד והיררכיה פנימית, וכי אינו מהווה משקל נגד לצבא הסורי ולשאר מנגנוני הביטחון.

ה- SNC (Syrian National Council), מהווה מטריה של כל ארגוני האופוזיציה. הגוף יושב באיסטנבול ולא בסוריה ומטרותיו העיקריות הן – גיוס תמיכה בינלאומית כלכלית ומדינית להפלת משטרו של אסד. כמו כן, יצירת קואליציה חלופית, אשר תייצג כל אחת מהעדות בסוריה, עם מצע פוליטי מוסכם. נכון להיום, נכשל הגוף ובראשו, ברהאם גליון, להשיג את שני היעדים הללו.

ה- LCC (Local Coordination Committee) פעיליו נחשבים ליותר מקובלים ואהודים בציבור, בשל פעילותם בשטח, פעילותם במאבק לא-אלים (ההפגנות), האופן בו הם מתעדים את האירועים בכתיבה ובצילום, דואגים לסיוע הומניטארי לתושבים, דואגים לקבורת הקורבנות ולאור כל זאת זוכים לתמיכת הציבור.

המתח שבין מלחמת אזרחים (حرب أهلية) ומאבק עדתי (حرب طائفية)

ברשתות מתארים את המצב הנוכחי בסוריה כהתפתחות מלחמת אזרחים, בה כוחות סוריים הורגים ורוצחים כוחות סוריים אחרים ובתוך כך אזרחים. אך בשיח מדגישים, כי **אין מדובר במאבק בין עדתי**, לא עולות קריאות לנקמה בעדה העלאוויית והמיקוד הוא בהפלת שלטון משפחת אסד. קיימת הבנה שנעשה שימוש בתיאור המצב כמאבק עדתי, על-ידי גורמים שונים, כדי לטרפד התערבות בינלאומית בסוריה, בשל החשש להתפרצות מלחמה עדתית ונקמות דם ביום שלאחר נפילתו של אסד. כמו כן, גורמים עלאוויים ברשת טוענים, כי העדה העלאוויית אינה

מתייצבת כקבוצה אחת מאחורי הנשיא אסד והרוב העלאווי לא סתם דומם. לכן חוזרים ומדגישים החברים ברשת שאין מדובר במאבק בין עדתי ואין קריאה לנקמות דם.

האחים המוסלמים – מתפקיד משני לקדמת הבמה

ככל שהולך וגובר הפיצול בקרב הנהגת תנועות האופוזיציה החילונית-ליברליות, עולה כוחם של האחים המוסלמים. בדומה לשאר המדינות הערביות, תנועת האחים המוסלמים נחשבת לגוף המאורגן והממומן ביותר שאינו ממשלתי. גם בסוריה הם הכוח המאורגן והחזק, הם אינם מוכנים להוביל את המאבק ומקווים שהגורמים הליבראליים והמערב יביאו לנפילת המשטר ויגישו את השלטון על מגש לאסלאם הפוליטי. כיוון שהמאבק בסוריה נמשך זמן רב, ניכר – כבר בשלב זה – כוחם של האחים המוסלמים בשני תחומים מרכזיים:

- א. גיוס חכמי הדת וההלכה המוסלמים במדינות ערב (מצרים, סעודיה, קטר, כווית, ירדן) והנפקת פסקי הלכה ('פאתוות') המתירים את דמו של בשאר אסד. כמו כן, מאפשרים את מימון וחימוש האופוזיציה בסוריה ואף מציעים סכומים נכבדים על ראשו של אסד.
- ב. ככל שהולכים ומתבררים ממדי הפיצול וחוסר האפקטיביות של המועצה הלאומית הסורית, קיימת הבנה בקרב החברים ברשתות החברתיות, כי בצעדים מדוידים האחים המוסלמים מתקדמים לקדמת הבמה והפכו לגורם המשמעותי כבר עתה.

מלחמת ה-Proxies

מופגנת דאגה בקרב הפעילים ברשתות החברתיות, כי ככל שהמאבק מתמשך וגדל הכאוס, נוצר שטח פורה לחדירתם של גורמי ג'יהאד וקיצונים אחרים, המגבירים את תחושת הכאוס והטרור ומהווים תירוץ עבור משטר אסד לטעון, כי מדובר בפעולות טרור, תוך הדגשת תפקידו של בשאר אסד "להגן על סוריה מפני אלו שמנסים להחריבה". ניכרת דאגה ברשתות, כי סוריה הופכת להיות שדה מערכה של שליחים הנלחמים בשליחים אחרים וכן שדה מערכה של גורמים זרים. כמו כן, לא ברור כיצד ישתלטו על כוחות אלו ביום שאחרי נפילת משטר בשאר אסד. עיקר ההתייחסויות הן לשתי קבוצות של שחקנים-שליחים:

- א. **האסלאם הרדיקאלי הסוני: גורמי ג'יהאד ואל-קאעדה.** מגיעים בעיקר מעיראק, אך גם דרך ירדן. אלו אותם גורמים קיצוניים, וותיקי עיראק ואפגניסטן, שנשאבים לאזורי סכסוך וחוסר יציבות בעולם הערבי. ניכרת דאגה מהמספר ההולך וגובר של פעולות טרור בדמותן של מכוניות תופת המתפוצצות בלב ערים, עם נזק כבד בחיים וברכוש.
- ב. **יחידות מכוח 'קודס' של משמרות המהפכה האיראניים, מלווה באנשי חזבאללה.** מלבד הנשק והמימון שיגרה איראן לסוריה קצינים רבים מקרב כוח 'קודס', בעלי ניסיון בדיכוי ההפגנות באיראן ב-2009 שמאמנים ומדריכים את המקבילה הסורית, כוחות ה'שבחה' (الشبيحة – "הביריונים"), מעין מיליציה אזרחית הפועלת נגד המפגינים וכוחות האופוזיציה, על מנת לדכא בכוח את המרי האזרחי.

בשאר אסד - 'כריתת ראש האריה'

נאום הנשיא בשאר אסד ב-3 ביוני צוטט בהרחבה ברשתות החברתיות. הופגנה סלידה וביקורת קשה לדבריו. ההערכה השלטת היא, שאסד מנסה להרוויח זמן ולהסב את הדיון מבעיות הפנים ואובדן הרלוונטיות שלו לבעיית הטרור. מדיניות הרפורמות שמציג הנשיא נתפסת כמהלך ציני שנועד גם להרוויח זמן וגם להרחיק את המעורבות הזרה.

עולה הרושם, כי הנשיא בשאר אסד איבד את הלגיטימיות שלו ועד שלא ייכרת ראש האריה והצבא הסורי יצא ממרכזי הערים, המאבק לא יסתיים. כל פתרון אחר אינו מקובל בקרב המהפכנים. ברור לכל, כי משטרו נשען כעת על הסיוע האיראני-רוסי.

קיימת ציפייה מפתיעה דווקא מישראל שתפעל להפלת משטרו של בשאר אסד ובדרך זו תביא למיטוט הציר הרדיקאלי איראן – סוריה – חזבאללה. זאת, בניגוד לחוסר אמון מוחלט בסיוע אפשרי של מדינות ערב והעדר ציפייה שאלה תפעלנה למען העם הסורי.

עולה ברשתות ההבנה, כי הסיכויים להגעה להסדר עם משטרו של אסד הולכים וקטנים, אם על-ידי יישום תוכנית מזכ"ל האו"ם לשעבר קופי ענן או לחילופין נכונות מנהיגים ערביים לאפשר לו דרך מילוט ומקלט מדיני (המודל התוניסאי/תימני). כתוצאה מכך דנים בתרחישים של חיסולו של אסד בסוריה.

אי התערבות המערב – חוסר הוודאות והחשש מאפקט הדומינו

הפעילים הסוריים ברשת משערים, כי הימנעות הקהילה הבינלאומית מהתערבות צבאית בסוריה נובעת מהסיבות הבאות:

- א. **חוסר הוודאות לגבי עתידה של סוריה.** בשל הפיצול בקרב גורמי האופוזיציה, מבלי שיש תוכנית והסכמה לאומית בין הגורמים השונים, קיים חשש בקרב מדינות המערב לנפילת סוריה לידי גורמי אסלאם, או היווצרות מצב כאוטי ואנרכיה בסוריה.
- ב. **אפקט הדומינו.** ישנה הבנה ברורה, כי להפלת המשטר בסוריה תהיינה השלכות ישירות על יציבות המשטרים השכנים – ירדן ולבנון. החשש מערעור משטרו של המלך עבדאללה בירדן ומצד שני החשש ממלחמת אזרחים בלבנון (סימנים ראשונים לכך כבר מתרחשים בטרופולי שבלבנון). כמו כן, יש המשערים שתפתח הסלמה בין חזבאללה לישראל, וגם את זאת המערב מעוניין למנוע.
- ג. **הסוגיה הכורדית.** בשיח בקרב הפעילים הסורים ברשתות מייחסים חשיבות לשיקוליה של תורכיה, החוששת מההשלכות בזירה הכורדית לנפילת המשטר בסוריה, דבר העשוי להמריץ את השאיפה לאוטונומיה כורדית עצמאית. מציינים ברשתות כי המשטר התורכי, שבראשית המאבק הסורי קרא באופן ברור להפלת משטרו של אסד, הנמיך לאחרונה את הטונים, כאשר הבין את ההשלכות של ההתערבות הלאומית והדרישה להכרה בזכויות הפוליטיות של הכורדים.

סיכום והערות

ניכרת בשיח ברשתות החברתיות בסוריה ראייה מפקחת אודות הקשיים והמגבלות, יחד עם ההבנה כי מדובר במאבק ממושך, שלא יוכרע ללא מעורבות חיצונית. מעניין כי אין בשיח התייחסות לאירועים כמאבק בין עדתי, ואין קריאה לפעולות נקמה נגד העדה העלאוית, אשר ברובה תומכת במשטרו של הנשיא בשאר אסד, אך שומרת על פרופיל נמוך.

בפני המהפכנים הליבראליים החילוניים עומדות מספר אופציות גרועות להמשך.

1. הם מבינים שאין סיכוי לרפורמות הכוללות את עזיבתו של בשאר אסד את סוריה.
2. הם מפנימים שהאסלאם הפוליטי בסוריה, קרי האחים המוסלמים, מגביר את השפעתו ותופס עמדות מפתח בכל הקשור לניהול המאבק להפלת משטרו של בשאר אל-אסד, לאור חולשת האופוזיציה החילונית.
3. עיקר חששם מופנה לכך שעל סוריה ישתלטו גורמי ג'יהאד אסלאמיים קיצוניים וישרור בה כאוס ואנרכיה לאורך זמן.

לאור זאת, מקווים המהפכנים למעורבות זרה, בעיקר מערבית, שתביא לנפילת משטרו של בשאר אסד. מעניין כי מובילי דעת הקהל ברשתות החברתיות בסוריה, מצפים דווקא למעורבות ישראלית שתביא לנפילת בשאר. לגרסתם, הדבר אך יזכה את ישראל באהדה בציבור הרחב בעולם הערבי, למרות שמדובר בישראל!

כמו בימיו היותר טובים, כוחו של משטר אסד הוא ביכולתו לגרום לנזקים ולהתערערות היציבות האזורית. הערכה הרווחת ברשתות היא כי שכנותיה של סוריה חוששות ומודאגות מפני ההשלכות השליליות שצפויות להן לאחר נפילת משטר בשאר אסד, כאשר האיתותים הראשונים לכך כבר פרצו בלבנון. לפיכך, שכנותיה של סוריה, ובכלל זה גם ישראל, בוחרות בפרופיל מעורבות נמוך ומתארגנות לקראת היום שאחרי בשאר.